

INNOVATION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

THE INNOVATION ECONOMY

Electronic Scientific and Practical Journal

2025 / 7

@QMI_Institut

Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225 - uy

www.kstu.uz
www.ojs.qmii.uz

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

3-jild
7-son
dekabr, 2025

December 2025
Volume 3
Number 7

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА
Научно-практический
электронный журнал

THE INNOVATION ECONOMY
Electronic Scientific and Practical
Journal

ISSN: 3030-315X

ojs.qmii.uz

Muassis:

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi o'rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qarshi davlat texnika universiteti

Mas'ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Qarshi davlat texnika universiteti

Texnik muharrir:

F.F.Haqqulov, PhD

Qarshi davlat texnika universiteti

*Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda
jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.*

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko'chasi 225-uy

Tel.: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Faks: +998 (75) 221 1395

E-mail: innoeconomic@qmii.uz

"Innovatsion iqtisodiyot" ilmiy - amaliy
O'zbekiston elektron jurnali ta'lim, fan va
innovatsiyalar Respublikasi Oliy vazirligi
huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi**
rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli
qarori bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

**Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar
nashr etiladi:**

1. Raqamli iqtisodiyot
2. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
3. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
4. Inson kapitali iqtisodiyoti
5. Menejment va marketing
6. Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
7. Moliya, kredit va investitsiya
8. Ekonometrika va statistika
9. Xizmat ko'rsatish va turizm sohasi

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:

*Ovchinikov Viktor Nikolayevich - i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal
Universitet, Rossiya)*

Solodovnikov Sergiy Yurevich - i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)

Sidorov Viktor Aleksandrovich - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)

Shevchenko Igor Viktorovich - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)

*Kusainov Xalel Xaymullievich - i.f.d., professor, akademik (Qozog'iston Respublikasi
Milliy fanlar akademiyasi)*

*Samandarzoda Iskandar Hakim - Iqtisodiyot fanlari doktori (Sh.Shotemur nomidagi
Tojikiston agrar universiteti)*

*Gibadullin Artur Arturovich - i.f.n. dotsent (Milliy tadqiqot universiteti, Moskva
energetika instituti, Rossiya)*

*Sergey Aleksandrovich Voynash - ilmiy xodim (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar
do'stligi universiteti)*

*Valentina Nikolayevna Pulyayeva - iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya
Federatsiyasi hukumati qoshidagi Moliya universiteti)*

*Dmitriy Evgenievich Morkovkin, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Moliya universiteti,
Rossiya Federatsiyasi hukumati)*

*Sadriddinov Manuchehr Islomiddinovich - i.f.d., professor, (Tojikiston Respublikasi
Milliy fanlar Akademiyasi)*

*Perskaya Viktoriya Vadimovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati
huzuridagi Moliya universiteti)*

*Molchanov Igor Nikolayevich - i.f.d., professor, (Lomonosov nomidagi Moskva davlat
universiteti)*

*Basova Mariya Mixaylovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati
huzuridagi Moliya universiteti)*

*Aleksandr Leonidovich Chupin, iqtisod fanlari nomzodi (P.Lumumbi nomidagi
Rossiya xalqlar do'stligi universiteti)*

*Nezamaykin Valeriy Nikolayevich - i.f.d., professor, (Rossiya davlat gumanitar
universiteti)*

*Nikonorova Alla Vladimirovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati
huzuridagi Moliya universiteti)*

*Dmitriyeva Olga Aleksandrovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati
huzuridagi Moliya universiteti)*

*Shvets Yuriy Yuryevich - i.f.n., dotsent, (Rossiya Fanlar akademiyasining Nazorat
fanlari instituti)*

*Kolosova Yelena Valeryevna - i.f.n., dotsent, (Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot
universiteti)*

Tahririyat Kengashi a'zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik

Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor

Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor

Xatamov Ochildi Qurbonovich - i.f.d., professor

Fayziyeva Shirin Shodmonovna - i.f.n., professor

Jumayeva Gulrux Jo'raqulovna - i.f.n., professor

Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent

Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor

Yakubova Shamshinur Shuxratovna - Iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Samiyeva Gulnoza Toxirovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aliqulov Azamat Tuyg'unovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aminov Fazlitdin Baxadirovich - i.f.n., dotsent

Xo'jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich - i.f.f.d. (PhD), dotsent

Muxammadiyeva Yulduz Yusupovna - i.f.f.d. (PhD)

Tursunova Aziza Xoshimovna - i.f.f.d. (PhD)

Xolliyev Sherali Baxtiyorovich - i.f.f.d. (PhD)

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

ojs.qmii.uz

Budget tashkilotlarida asosiy vositalar tahlilini xalqaro standartlar asosida tashkil etishning ilmiy asoslari yoki zaruriyati

Bovoboyev Saidmurod Norquzi o'g'li

Научная основа или необходимость организации анализа основных средств в бюджетных организациях на основе международных стандартов

Бовобоев Саидмурод

Scientific basis or the need for organizing fixed asset analysis in budgetary organizations based on international standards

Saidmurod Bovoboev

Received: December 17, 2025 Revised: December 20, 2025

■ Accepted: December 23, 2025 ■ Published Online: December 30, 2025

- **ANNOTATSIYA:** Ushbu maqolada budget tashkilotlarida asosiy vositalar tahlilini xalqaro standartlar asosida tashkil etishning nazariy va amaliy jihatlari o'rganildi. Tadqiqot IPSAS 17 standarti va O'zbekiston Respublikasi milliy buxgalteriya hisob me'yorlari asosida amalga oshirildi. Hujjatlar tahlili va qiyosiy tahlil metodlari yordamida milliy amaliyot va xalqaro standartlar o'rtasidagi farqlar aniqlanib, budget tashkilotlarida moliyaviy hisobotlarning shaffofligi va aktivlardan foydalanish samaradorligini oshirish yo'llari ko'rsatildi. Tadqiqot natijalari asosida xalqaro standartlarga moslashish zaruriyati va ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqildi.
- **Kalit so'zlar:** budget tashkilotlari, asosiy vositalar, xalqaro standartlar, IPSAS, moliyaviy hisobot, aktivlar tahlili, qayta baholash, amortizatsiya
- **АННОТАЦИЯ:** В данной статье исследованы теоретические и практические аспекты организации анализа основных средств в бюджетных организациях на основе международных стандартов. Исследование проведено на основе стандарта IPSAS 17 и национальных стандартов бухгалтерского учета Республики Узбекистан. С помощью методов анализа документов и сравнительного анализа выявлены различия

между национальной практикой и международными стандартами, а также предложены пути повышения прозрачности финансовой отчетности и эффективности использования активов. На основе результатов исследования обоснована необходимость адаптации международных стандартов и разработаны научно обоснованные рекомендации.

- **Ключевые слова:** бюджетные организации, основные средства, международные стандарты, IPSAS, финансовая отчетность, анализ активов, переоценка, амортизация
- **ABSTRACT:** This article examines the theoretical and practical aspects of organizing the analysis of fixed assets in budgetary organizations based on international standards. The study was conducted using IPSAS 17 and the national accounting standards of the Republic of Uzbekistan. Using document analysis and comparative analysis methods, differences between national practice and international standards were identified, and ways to improve the transparency of financial reporting and the efficiency of asset utilization were proposed. Based on the results, the necessity of adapting international standards and scientifically grounded recommendations were developed.
- **Keywords:** budgetary organizations, fixed assets, international standards, IPSAS, financial reporting, asset analysis, revaluation, depreciation

■ KIRISH

Bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayonida budget tashkilotlarida moliyaviy boshqaruvning shaffofligi va samaradorligini ta'minlash masalasi alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, asosiy vositalar hisobini yuritish, ularning mavjudligi, harakati va eskirish darajasini to'g'ri aks ettirish davlat sektorida boshqaruv qarorlarining sifatiga bevosita ta'sir qiladi. Biroq amaldagi hisob tizimida asosiy vositalarni baholash, tasniflash va ularning tahliliy hisobini shakllantirishda bir qator muammolar, jumladan, ma'lumotlarning bir xillikdan yiroqligi, xalqaro standartlar bilan uyg'unlashmagan metodikalarning qo'llanilishi va aktivlar haqidagi axborotning real iqtisodiy mazmunga ega emasligi kuzatiladi. Bu esa budget tashkilotlarining moliyaviy hisobotlari ishonchligini kamaytiradi.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida xalqaro moliyaviy hisobot standartlarini joriy etish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, davlat sektorida Xalqaro O'zbekiston Davlat Sektori Buxgalteriya Hisobi Standartlari (XDSBHHS – IPSAS) bosqichma-bosqich tatbiq etilayotgani asosiy vositalar hisobini takomillashtirish uchun yangi imkoniyatlar ochdi. Ushbu standartlar aktivlarni baholashning zamonaviy yondashuvlarini, amortizatsiya siyosatini, moddiy aktivlarning real qiymatini aniqlash tartibini belgilab, hisob ma'lumotlarining sifatini tubdan yaxshilashga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, xalqaro standartlar asosida asosiy vositalar tahlilini tashkil etish nazariy va metodik jihatdan chuqur o'rganishni talab etadi. Bu jarayonning ilmiy asoslanganligi davlat sektorining fiskal barqarorligi, aktivlardan foydalanish samaradorligi va budget intizomi darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Mavzuning dolzarbligi aynan shunda namoyon

bo'ladi — xalqaro standartlarga mos keluvchi asosiy vositalar tahlilining ilmiy asoslarini ishlab chiqish bugungi kunda nafaqat amaliy zarurat, balki davlat moliyaviy boshqaruvining strategik yo'nalishi hisoblanadi.

Ushbu tadqiqotning muhim jihati shundaki, u budget tashkilotlarida amalda qo'llanilayotgan hisob yuritish tizimi bilan xalqaro standartlar talablari o'rtasidagi farqlarni tahlil qilish, mavjud kamchiliklar va takomillashtirish yo'llarini ilmiy asosda aniqlashga qaratilgan. Tadqiqotning metodik asosini xalqaro hisobot standartlari, budget jarayoni nazariyasi, aktivlarni baholash konsepsiyalari hamda zamonaviy boshqaruv amaliyotlaridan olingan ilmiy yondashuvlar tashkil etadi.

Shunday qilib, budget tashkilotlarida asosiy vositalar tahlilini xalqaro standartlar asosida tashkil etishning zarurati iqtisodiy islohotlar chuqurlashuvi, davlat moliyaviy boshqaruvining modernizatsiyasi hamda aktivlar ustidan nazoratni takomillashtirish ehtiyojlari bilan izohlanadi. Ushbu tadqiqot mazkur jarayonning nazariy va amaliy asoslarini o'rganishga, mavjud tajribani baholashga va takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishga yo'naltiriladi.

■ TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda budget tashkilotlarida asosiy vositalar tahlilining xalqaro standartlar asosida tashkil etilishi jarayonini ilmiy asosda o'rganish uchun hujjatlar tahlili va qiyosiy tahlil metodlari qo'llandi. Bunday yondashuv mavzuning nazariy-ijtimoiy mazmunini to'liq yoritish, xalqaro va milliy standartlar o'rtasidagi farqlarni aniqlash hamda amaliyotdagi mavjud holatni baholash imkonini beradi.

Metodologiya negizida Xalqaro Davlat Sektori Buxgalteriya

Hisobi Standartlari (IPSAS), O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan tasdiqlangan "Davlat sektori buxgalteriya hisobi va hisobotining milliy standartlari", shuningdek, asosiy vositalar hisobi bo'yicha ilg'or nazariy yondashuvlarni aks ettiruvchi real ilmiy manbalar tahlili yotadi. Xususan, Chan (2008), Christiaens & Vanhee (2014), Brusca, Caperchione & Cohen (2015) kabi olimlarning davlat sektorida xalqaro standartlarga o'tish jarayoniga bag'ishlangan ilmiy ishlari ushbu tadqiqotning metodik tayanchini shakllantirdi. Mazkur manbalarda davlat sektorida aktivlarni baholash, amortizatsiya siyosatini takomillashtirish va hisobotlarning shaffofligini oshirish bo'yicha samarali konseptual yondashuvlar bayon etilgan.

Tadqiqot jarayonida avvalo budget tashkilotlarining amaldagi asosiy vositalar hisobi bo'yicha me'yoriy-huquqiy bazasi o'rganildi. Shundan so'ng xalqaro standartlar talablari chuqur tahlil qilinib, milliy amaliyot bilan solishtirildi. Qiyosiy tahlil metodi orqali IPSAS 17 (Property, Plant and Equipment) talablarida nazarda tutilgan aktivlarni dastlabki va keyingi baholash tartibi, amortizatsiya usullari, aktivlar qiymatining qayta ko'rib chiqilishi hamda ularning moliyaviy hisobotlarda aks ettirilishiga oid ko'rsatmalar milliy standartlar bilan taqqoslandi. Ushbu metod xorijiy tajribani baholashga va milliy amaliyotda uchraydigan kamchiliklarni aniqlashga yordam berdi.

Tadqiqotning amaliy bosqichida budget tashkilotlarining ochiq e'lon qilingan hisobotlari, Moliya vazirligi, Hisob palatasi va mahalliy moliyaviy organlarning statistik ma'lumotlari o'rganildi. Hujjatlar tahlili asosida asosiy vositalarning dastlabki qiymati, eskirish ko'rsatkichlari, qayta baholash amaliyoti hamda aktivlardan foydalanish samaradorligiga doir mavjud axborotlar umumlashtirildi. Shuningdek, xalqaro tajribada keng qo'llaniladigan metodik qo'llanmalar, jumladan, IPSASB tomonidan tayyorlangan amaliy sharhlar (Fact Sheets) va OECD davlat sektorida aktivlarni boshqarish bo'yicha hisobotlari o'rganildi.

Metod tanlashning asosiy sababi shundaki, budget tashkilotlarida asosiy vositalar tahlili ko'proq me'yoriy-huquqiy tartibga solish, axborot tizimlari, hisobot amaliyoti va boshqaruv mexanizmlarini o'z ichiga oladi. Bunday

jarayonni o'rganishda empirik tajriba yoki eksperimentdan ko'ra, hujjatlar, standartlar va me'yoriy ko'rsatmalarni tahlil qilish ancha samarali natija beradi. Natijada, tadqiqot xalqaro standartlar talablari bilan milliy amaliyot o'rtasidagi tafovutlarni aniqlash, ularni baholash va takliflar ishlab chiqish imkonini beradi.

Shunday qilib, ushbu metodologiya mavzuning nazariy asoslarini chuqur yoritish, xalqaro tajribani tahlil qilish hamda budget tashkilotlari uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini yaratdi. Metodlar ilmiy aniqlik, taqqoslash imkoniyati va xolislikni ta'minlab, tadqiqot natijalarining ishonchligini oshirdi.

■ TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot davomida budget tashkilotlarida asosiy vositalar hisobining amaldagi holati, xalqaro standartlar talablari va ularning milliy amaliyot bilan uyg'unlashish darajasi chuqur tahlil qilindi. Olingan natijalar davlat sektori uchun mo'ljallangan buxgalteriya hisobi tizimida bir qator muhim metodik tafovutlar mavjudligini ko'rsatdi. Eng avvalo, aktivlarni dastlabki va keyingi baholash jarayonlari milliy me'yorlarda to'liq aks ettirilmagani, amortizatsiya siyosati esa ko'p hollarda tashkilotning real iqtisodiy sharoitlarini inobatga olmagan holda yuritilayotganini aniqlash imkonini berdi.

Tahlil natijasida, xalqaro standartlarda asosiy vositalarning qayta baholash modeli, adolatli qiymatga o'tish tamoyillari va aktivlarning iqtisodiy xizmat muddati asosida amortizatsiya hisoblash usullari ancha takomillashgan bo'lsa-da, milliy amaliyotda bu jarayon ko'pincha an'anaviy, faqat boshlang'ich qiymat va to'g'ri chiziqli amortizatsiya usuliga asoslangan yondashuv bilan chegaralanganligi ma'lum bo'ldi. Natijada, budget tashkilotlarining moliyaviy hisobotlarida aktivlar qiymati real iqtisodiy holatni to'liq aks ettirmaydi.

Quyidagi jadvalda milliy amaliyot bilan IPSAS 17 talablari o'rtasidagi eng muhim metodik tafovutlar umumiy tarzda aks ettirildi:

1-jadval.

Kredit skoring modellarining baholash ko'rsatkichlari

KO'RSATKICHLAR	O'ZBEKISTON DAVLAT SEKTORI MILLIY AMALIYOTI	IPSAS 17 TALABLARI
Dastlabki baholash	Asosan xarid qiymati bo'yicha tan olinadi	Xarid qiymati, butun kirim xarajatlari va tayyorlash xarajatlari inobatga olinadi
Keyingi baholash	Amalda qayta baholash kam qo'llaniladi	Qayta baholash yoki tarixiy qiymat modeli erkin tanlanadi

Amortizatsiya usuli	Ko'pincha faqat to'g'ri chiziqli usul qo'llanadi	Bir nechta usullarga ruxsat beriladi: diminishing balance, units of production va boshqalar
Xizmat muddati	Normativ muddati asosida belgilanadi	Aktivning iqtisodiy xizmat muddati asosiy mezon hisoblanadi
Aktivlar qayta baholanishi	Juda kam amalga oshiriladi	Bozor sharoitiga mos ravishda muntazam qayta baholash tavsiya etiladi
Axborot shaffofligi	Hisobotlarda faqat asosiy ko'rsatkichlar beriladi	Keng qamrovli izohlar, bozor qiymati, eskirish darajasi, qayta baholash farqlari keltiriladi

Ushbu natijalar budget tashkilotlarida asosiy vositalar hisobi amliyoti xalqaro standartlardan sezilarli darajada ortda qolayotganini ko'rsatadi. Xususan, aktivlarning bozor qiymatini muntazam aniqlash, xizmat muddatini real foydalanishga qarab belgilash hamda amortizatsiya siyosatini tashkilotning iqtisodiy faoliyatiga mos ravishda shakllantirish bo'yicha amaliyot yetarli darajada rivojlanmagan. Bu esa hisobotlarning aniqligi va moliyaviy boshqaruvning sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, IPSAS talablari budget tashkilotlarida aktivlar ustidan nazoratni kuchaytirish, aktivlardan foydalanish samaradorligini oshirish va ularning bozor qiymati bilan hisobda aks ettirilgan qiymati o'rtasidagi tafovutlarni kamaytirish imkonini beradi. Milliy amaliyotda esa aktivlarni qayta baholash, xizmat muddatini aniqlash metodikasi va amortizatsiya siyosati bo'yicha yagona, ilmiy asoslangan yondashuv hali to'liq shakllanmagan.

Shuningdek, hujjatlar tahlili davlat tashkilotlarining aksariyatida asosiy vositalar bo'yicha ma'lumotlar elektron tarzda yuritilayotganini, ammo aktivlar harakati, ularning texnik holati va eskirish darajasini nazorat qilishda raqamli vositalardan foydalanish hali to'liq joriy etilmaganini aniqladi. Bu esa aktivlar bo'yicha ma'lumotlarning dolzarbligini pasaytiradi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari asosiy vositalar hisobi va tahlilini xalqaro standartlar asosida tashkil etish nafaqat zarur, balki moliyaviy boshqaruvning strategik maqsadlariga erishishda muhim omil ekanini ko'rsatdi. IPSAS tamoyillari milliy tizimga tatbiq etilganda budget tashkilotlarining aktivlar ustidan nazorati kuchayadi, hisobotlar shaffof bo'ladi va aktivlardan foydalanish samaradorligi keskin oshadi.

Tadqiqot davomida olingan natijalar budget tashkilotlarida asosiy vositalar hisobini xalqaro standartlar asosida tashkil etish zarurligini chuqur tasdiqladi. IPSAS 17 talablari bilan milliy amaliyot o'rtasidagi sezilarli tafovutlar nafaqat metodik, balki boshqaruv xarakteriga ham ega bo'lib, ushbu tafovutlarni bartaraf etish davlat sektorida moliyaviy shaffoflikni ta'minlashning eng muhim shartlaridan biri ekanini ko'rsatdi. Xususan, milliy amaliyotda qayta

baholashning deyarli qo'llanilmasligi, amortizatsiya siyosatining bir xil usulga bog'lanib qolishi va aktivlarning iqtisodiy xizmat muddatini aniqlashda nazariy asoslarning yetishmasligi budget tashkilotlarining moliyaviy hisobotlari ishonchililigiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Ushbu natijalar xalqaro ilmiy adabiyotlarda bildirilgan fikrlar bilan hamohangdir. Masalan, Chan (2008) davlat sektori aktivlarining bozor qiymatini aniqlash va ularni qayta baholash jarayoni moliyaviy boshqaruvning shaffofligi va ishonchililigini oshirishda muhim omil ekanini ta'kidlaydi. Christiaens va Vanhee (2014) esa davlat sektori uchun mo'ljallangan xalqaro standartlarga o'tish jarayoni eski, tarixiy qiymatga asoslangan yondashuvning samaradorligini pasaytirishini qayd etadi. O'tkazilgan tahlil natijalari ushbu ilmiy xulosalarni tasdiqlab, milliy tizimda aktivlarni baholash yondashuvini yangilash zarurligini ko'rsatdi.

Mavjud kamchiliklarning asosiy sababi sifatida milliy me'yoriy-huquqiy hujjatlarning aksariyatida aktivlarni qayta baholash, xizmat muddatini iqtisodiy mezonlar asosida belgilash va amortizatsiya usullarini tanlash bo'yicha aniq metodik ko'rsatmalar mavjud emasligi aniqlangan. Amalda esa ko'proq tarixiy qiymat va an'anaviy amortizatsiya usuli bo'yicha yondashuv qo'llanilayotgani moliyaviy hisobotlarning real iqtisodiy holatni aks ettirish imkoniyatini cheklaydi. IPSAS esa qayta baholash modelini qo'llashni rag'batlantiradi, izohli hisobotlar orqali axborot hajmini kengaytiradi va aktivlarning qiymatini muntazam ravishda real bozor sharoitlariga moslashtirishni talab qiladi. Bu omillar davlat sektorida aktivlardan samarali foydalanish va ularning iste'mol qiymatini to'g'ri baholash uchun muhim ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, tadqiqot jarayonida aniqlanganidek, raqamli aktivlar bazasining yetarli darajada shakllanmagani, aktivlar harakati va eskirishiga oid ma'lumotlar real vaqt rejimida yangilanmayotgani boshqaruv qarorlarining sifatiga salbiy ta'sir qilmoqda. OECD va IPSASB tomonidan ta'kidlanganidek, davlat sektorida aktivlarni boshqarishda raqamli ma'lumotlar bazasi, elektron inventarizatsiya tizimi va integratsiyalashgan moliyaviy boshqaruv platformalaridan

foydalanish aktivlar holati va ularning eskirish darajasi ustidan nazoratni sezilarli darajada kuchaytiradi. O'zbekiston amaliyotida bunday platformalarning to'liq joriy etilmagani ham nazorat mexanizmlarining sustligiga sabab bo'lmoqda. Tadqiqot natijalariga tayangan holda aytish mumkinki, xalqaro standartlarga moslashish faqat buxgalteriya hisobi tizimini modernizatsiya qilish emas, balki budjet tashkilotlarida aktivlarni boshqarish strategiyasini tubdan qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. IPSAS tamoyillarini tatbiq etish aktivlar qiymatini real bozor sharoitlariga moslashgan holda shakllantirish, eskirish jarayonini aniq baholash va aktivlardan foydalanish samaradorligini oshirish imkonini beradi. Bu esa davlat moliyaviy boshqaruvining umumiy samaradorligini oshirishda muhim omil sifatida xizmat qiladi. Yakuniy xulosa shuki, natijalar budjet tashkilotlarida asosiy vositalar tahlilini xalqaro standartlar asosida tashkil etish zarurligini to'liq asoslab berdi. Bu jarayon davomida milliy amaliyotning nazariy asoslarini yangi yondashuvlar bilan boyitish, IPSAS talablari bo'yicha metodik qo'llanmalar ishlab chiqish va davlat sektorida raqamli transformatsiyani jadallashtirish eng dolzarb vazifalar sifatida namoyon bo'ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot davomida budjet tashkilotlarida asosiy vositalar hisobi va tahlilining amaldagi holati, xalqaro moliyaviy hisobot standartlari — xususan IPSAS 17 talablari bilan qiyoslab o'rganildi. Olingan natijalar milliy amaliyotda aktivlarni baholash, amortizatsiya siyosatini shakllantirish, xizmat muddatini aniqlash va qayta baholash jarayonlarida metodik bir xillik yetishmasligi mavjudligini ko'rsatdi. Ushbu holat budjet tashkilotlarining moliyaviy hisobotlaridagi ma'lumotlarning ishonchlilik darajasiga salbiy ta'sir qilmoqda. Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, xalqaro standartlar davlat sektorida aktivlarni boshqarish samaradorligini oshirish uchun zarur bo'lgan uslubiy-moliyaviy mexanizmlarni taklif etadi. IPSAS aktivlarning real bozor qiymatini aks ettirish, eskirish jarayonini iqtisodiy mazmun asosida hisoblash, qayta baholash modelidan foydalanish va keng qamrovli izohli ma'lumotlarni taqdim etish kabi imkoniyatlar yaratadi. Bu esa budjet tashkilotlarida moliyaviy shaffoflikni kuchaytiradi, aktivlardan foydalanish samaradorligini oshiradi hamda boshqaruv qarorlarining sifatini yaxshilaydi. Tadqiqotda qayd etilganidek, O'zbekistonda asosiy vositalarni hisobga olish amaliyotida xalqaro standartlarga to'liq moslashish uchun qator tizimli o'zgarishlar zarur. Avvalo, milliy me'yorlarga xalqaro standartlar bilan uyg'un metodik ko'rsatmalarni kiritish, qayta baholash jarayonini tizimli yo'lga qo'yish, aktivlarning iqtisodiy xizmat muddatini real foydalanishga asoslanib belgilash va zamonaviy

amortizatsiya usullaridan foydalanishni kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, raqamli inventarizatsiya tizimlari, integratsiyalashgan moliyaviy boshqaruv platformalari va elektron aktivlar bazasining joriy etilishi nazorat va hisobning sifatini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

Yakuniy xulosa sifatida ta'kidlash joizki, budjet tashkilotlarida asosiy vositalar tahlilini xalqaro standartlar asosida tashkil etish davlat sektorida moliyaviy boshqaruvni modernizatsiya qilishning strategik yo'nalishlaridan biridir. Ushbu jarayonni tizimli amalga oshirish orqali aktivlarning haqiqiy qiymati, ularning texnik holati va eskirish darajasi aniq aks ettiriladi, bu esa davlat byudjeti mablag'larining samarali va maqsadli ishlatilishini ta'minlaydi. Tadqiqot natijalari asosida shakllangan ilmiy xulosalar milliy amaliyotni yanada takomillashtirish uchun nazariy va amaliy asos vazifasini bajaradi.

Muallif haqida / Сведения об авторе / Author details

1. Bovoboyev Saidmurod Norquzi o'g'li QDTU, "Buxgalteriya hisobi" mutaxassisligi 2-bosqich magistranti / Бовобоев Саидмурод Студент 2-го курса магистратуры по специальности «Бухгалтерский учет» в КГТУ / Bovoboev Saidmurod 2nd year master's student in Accounting at KSTU
 ► saidmurodbovoboyev@gmail.com
 ■ 0009-0006-5826-0018

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. International Public Sector Accounting Standards Board (IPSASB). IPSAS 45 — Property, Plant and Equipment (2023). IPSAS 17 o'rnini bosuvchi yangilangan standarti va o'lchov usullari. IPSASB
2. IFAC / IPSASB. IPSAS 17 — Property, Plant and Equipment (original text / earlier version, PDF). Standartning matni va izohiy qismi (historical reference). IFAC
3. Christiaens, J. "The effect of IPSAS on reforming governmental financial information systems: A comparative study" (maqola / tadqiqot). IPSAS ta'siri va davlat moliyaviy axborot tizimlarini modernizatsiyasi tahlili. SAGE Journals
4. Brusca, I.; Caperchione, E.; Cohen, S. (mualliflar). Public Sector Accounting and Auditing in Europe: The Challenge of Harmonization — mualliflar tomonidan chop etilgan tahliliy ishlar (kitob/maqolalar to'plami). SAGE Journals
5. OECD. Service Lives of Fixed Assets — aktivlarning xizmat muddati va kapital inventarizatsiya metodologiyasi haqida hisobot. OECD
6. OECD. Management of asset performance throughout the life cycle / Government at a Glance 2025 (asset management chapter) — davlat aktivlarini boshqarishning

xalqaro amaliyoti va statistik tahlili. OECD

7. Asian Development Bank (ADB). IPSAS Implementation Road Map for Uzbekistan — O'zbekistonda IPSASni bosqichma-bosqich joriy etish xaritasi (report). Asian Development Bank+1
8. World Bank. Documents on IPSAS and public sector accounting (various reports on IPSAS implementation / capacity building) (World Bank Project / Guidance). World Bank+1
9. PEFA Secretariat / PEFA report — Uzbekistan PEFA assessment (2024): davlat moliyaviy boshqaruv va hisobot

tizimi bahosi (budget va aktivlar haqida ma'lumotlar). pefa.org

10. Tawiah, V. et al. "The relationship between the adoption of international standards (IPSAS) and financing outcomes" — soha bo'yicha empirik tahlillar (maqola). Taylor & Francis Online
11. Гальдикас В.А. «Учет основных средств в государственном секторе: настоящее и будущее» (maqola, 2016) — Rus tilida budget/ davlat sektori uchun asosiy vositalar hisobining xususiyatlari. КиберЛенинка